

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN MADDİ YÖNÜNE İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Miraç SAĞLAM*

Aycan ÇİÇEK SAĞLAM**

Özet

Bu makalede, Cumhuriyetin 80. yılında, eğitim sisteminin en stratejik ögesi olan öğretmenlerin ekonomik sıkıntılarına dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ülkemizde konuyla ilgili olarak yapılan araştırma sonuçları incelenmiş, gelişmiş ülkelerle karşılaştırmalar yapılmış ve öğretmenlerin içinde buldukları maddî sıkıntılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Eğitim, bir ülkenin kalkınmasında en önemli araçlardan biridir. Bu sürecin en önemli ögesi ise öğretmenlerdir. Öğretmenlik mesleği bir ulusun geleceğini hazırlama sorumluluğunu taşıyan özel ve önemli bir uzmanlık alanıdır. Öğretmenler, ülkenin kalkınmasında önemli bir yeri olan genç kuşakların yetiştirilmesi gibi önemli bir görevi üstlenmişlerdir. Bu nedenle öğretmenlerin işlerini en iyi şekilde yapabilmeleri için öncelikle iyi yetiştirilmeleri sonra da kendilerini işe vermelerini sağlayacak uygun koşulların sağlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak, ülkemizde, öğretmenlere ödenen ücret ve sağlanan olanaklar yeterli düzeye ulaşmamıştır. Öğretmenler, yaşadıkları ekonomik sıkıntılar nedeniyle kendilerini işlerine verememektedirler. Öğretmenlerin işlerini en iyi şekilde yapabilmeleri için başta ekonomik sorunları olmak üzere mesleğe ilişkin çeşitli sorunların acilen çözüme kavuşturulması ve öğretmenlik mesleğinin değerine yakışır bir ücret belirlenmesi önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Öğretmenlik mesleği, öğretmen maaşları, para.

Abstract

In this article, it is aimed to draw attention to the economic problems of teachers which are the most important factor in education system in the 80th anniversary of the Republic. Therefore, the research results which are applied in our country related to this area were explored, the results were compared with ones of developed countries and the teachers' economic problems were identified.

Education is one of the most important factors in the development of a country. In this process, teachers are the most important elements. Teaching not only has great responsibility for the nation's future but also requires special skills.. In the development of the country the youth have important roles. It is known that teachers are in charge of youth education. Therefore, in order to get great performance from teachers; they have to be educated sufficiently in their major and be provided with suitable conditions.

As a result, in our country, the salary paid and opportunities supplied for teachers don't seem to be adequate. Teachers are not able to focus on their jobs because of their economic problems. It is suggested that the economic and other related problems should be solved in order to motivate teachers and appropriate salary should be paid to teachers to keep the prestige of the job.

Key words: The job of teaching, the teachers' salary, money

Eğitim, çok yönlü kalkınmanın temel araçlarından biridir. İnsan kaynağının niteliği, bir ülkenin gelişmişlik seviyesinin belirlenmesinde temel ölçütlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak her alanda yaşanan değişim, 21. yüzyılın simgesi hâline gelmiştir. Bireylerin günümüzde yaşanan değişime uyum gösterebilmesinde, uluslararası standartlarda verimli, kaliteli mal ve hizmet üretilmesinde, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin sağlanmasında, insan kaynağının niteliği kritik

---

Yazışma adresi: *Arş. Gör. Miraç Sağlam, Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü. **Yard. Doç. Dr. Aycan Çiçek Sağlam, Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, aycançicek@hotmail.com.

derecede önemlidir. Bireye çağımızın ve ulusumuzun ihtiyaçlarına uygun nitelik kazandırmada en önemli öge ise öğretmendir (Sezgin, 2002:6). Öğretmenlik, bir ulusun geleceğini hazırlama sorumluluğunu taşıyan özel ve çok önemli bir uzmanlık alanıdır. Nitelikli eğitimin pek çok ögesi vardır ancak, bunlar içerisinde en önemli faktör öğretmendir. Çünkü öğretmenler, eğitim süreci içinde yeni kuşakların yetiştirilmesinde etkin bir rol alırlar (Gürsoy, 2003:28). Öğretmenin bu rolünü en iyi şekilde yerine getirebilmesi için öncelikle iyi yetiştirilmiş olması sonra da öğretmenin kendisini işine vermesini sağlayacak uygun koşulların oluşturulması ve çeşitli olanakların sağlanmış olması gerekmektedir. Bunun için de öğretmenin ekonomik, psiko-sosyal, örgütsel ve yönetsel gereksinimlerinin doyurulması gerekmektedir.

Cumhuriyetin kurulması ile siyasal bağımsızlığını kazanan Türk ulusu, tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığı kazanma çabasına girmiştir. Eğitime gereken önem verilmesine karşın, ekonomik sorunlar ve bunalımlar nedeniyle eğitime ayrılan ödenekler yeterli düzeyde olmamıştır (Başaran, 1989:152). Bir ülkenin ekonomisi zenginleştikçe eğitimi de nitelik ve nicelik yönünden gelişir. Eğitim düzeyi yüksek ülkelerin, ekonomik düzeyi de yüksektir. Bunun tersi de doğrudur. Ekonomik yönden kalkınmış ülkelerin eğitim düzeyi de yüksektir. Eğitimin ekonomiye yapacağı katkı daha çok, yetiştirilen kişiye üretim yeterliği kazandırmakla olmaktadır. Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya gibi ülkeler bunun kanıtıdır. Eğitim ile ekonomi birbirine bağımlıdır demek doğru olur (Binbaşoğlu, 1988).

Atatürk, 22 Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlere yaptığı konuşmasında "*Hükümetlerin en önemli ve esaslı görevi eğitim meselesidir. Eğitimidir ki, bir milleti hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır veya bir milleti kölelik ve yoksulluğa terk eder.*" sözleriyle, öğretmenliğin ve eğitimin önemini vurgulamıştır.

Büyük kurtarıcı Atatürk, ülkemizin gerçek kurtuluşunu sağlayacak öğretmenlerle ilgili fikirlerini sözde bırakmayıp uygulamaya aktarmıştır. Kurtuluş Savaşı biter bitmez, henüz cumhuriyet ilân edilmeden önce, Anadolu'nun 15 bölgeye ayrılmasını ve bu bölgelerde kadroları güçlü eğitimcilerden oluşan 15 öğretmen okulunun faaliyete geçirilmesini sağlamıştır. Cumhuriyetin ilânından sonra da öğretmen yetiştirmek için Gazi Eğitim Enstitüsü ve Teknik Öğretmen Okulları kurulmuştur. Atatürk zamanında en güçlü eğitimci ve öğretmen kadroları, öğretmen yetiştiren okullarda toplanmıştır. Öğretmen okullarına alınacak öğrenciler, ortaokulların en başarılı öğrencileri arasından öğretmenler kurulunca özenle seçilmiş ve yatılı öğretmen okullarında, meslek bilgisi, uygulaması, okuma alışkanlığı, okuma zevki ve öğretmenlik ideali yönünden en iyi şekilde yetiştirilmiştir (Tekişik, 1995:2).

Cumhuriyetin ilânından bugüne kadar her ortamda öğretmenlik mesleğine ilişkin çeşitli sorunlar dile getirilmiş, tartışılmış ve bu sorunlara çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğretmenlik mesleğine ilişkin bu sorunların sayısı fazla olmakla birlikte en önemli görülenler şöyle sıralanabilir:

- Öğretmen maaşlarının düşük olması ve öğretmenlerin bundan dolayı ekonomik zorluklar içinde yaşamaya çalışmaları.
- Mesleğin maddî yönüyle ilişkili olarak toplumsal statüsünün her geçen gün düşmesi.
- Öğretmenlerin nitelik açısından iyi yetiştirilememeleri.
- Öğretmenleri yetiştirmede hizmet içi eğitim etkinliklerinin yetersiz kalması.

Öğretmenin diğer mesleklerde olduğu gibi toplumsal statüsünü ve saygınlığını belirleyen etkenlerden biri ekonomik durumdur (Aydın, 1999). Şahan (2003), öğretmenlerin ekonomik sorunlarını; maaşların düşük

---

oluşu, köy okulları dışında lojmanlardan yararlanılamaması, birçok öğretmenin tek maaşla bir aileyi geçindirmek zorunda kalması, kendi eğitim ve gelişimine yeterli kaynak ayıramaması şeklinde sıralamaktadır.

Öğretmenlik mesleği, hemen hemen tüm ülkelerde aldığı eğitim düzeyine göre geliri en düşük olan mesleklerden biridir. Çok saygın ve önemli olduğu toplumda kabul edilmekle birlikte, öğretmenlik mesleği, statüsü düşük meslekler arasında yer almaktadır. Bunda öğretmenlerin gelir düzeyinin düşük olmasının, eğitim verdiği grubun yaşının ve bilgi düzeyinin az olmasının etkili olduğu söylenebilir (Erden, 1998:32).

Günümüzde öğretmen yetiştirmede nicelik sorunu büyük ölçüde çözülmüş olmakla birlikte öğretmenlerin nitelikli yetiştirilemediği üzerinde yoğunlaşmalar ve tartışmalar artmaktadır. “Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu” sonunda yapılan değerlendirmede ortaya konulan görüş ve önerilerden biri de öğretmenlerin nitelikli yetiştirilmesi olmuştur. Nitelikli öğretmen yetiştirebilmek için nitelikli öğretim elemanı üzerinde önemle ve özenle durulması gerektiği, ülkemizin bugün öğretmen yetiştirme bakımından en önemli sorunlarından birinin, nitelikli öğretim elemanı yetersizliği olduğu dile getirilmiştir (Kavcar ve Sezgin, 2003).

Günümüzde bilgilerin hızla eskimesi nedeniyle, öğretmenlerin yılda en az bir kez hizmet içi eğitimden geçmeleri zorunlu hâle gelmiştir. Son yıllarda ekonomik sıkıntılar nedeniyle hizmet içi eğitim kursları olabildiğince azaltılmış, var olanlardan da öğretmenler yeterince yararlandırılmamıştır. Öğretmenlerin ilgi ve ihtiyaçları belirlenmeden plânlandığı için bu kurslara öğretmenlerin ilgisi de azalmıştır. Ayrıca, kurslara katılan öğretmenler, edindikleri bilgileri diğer öğretmenlere aktarma fırsatı bulamadığı için bilgiler kişi sayısı ile sınırlı kalmaktadır (Şahan, 2003).

Toplumların mutlu yarınları öğretmenlerin rollerini en iyi şekilde yerine getirebilmelerine bağlıdır. Bu ise, öğretmenlerin kendilerini birtakım sorunlardan soyutlayarak işe güdülenebilmeleri ile mümkün olabilir. Bunun için öncelikli olarak öğretmenlerin işe güdülenmesini sağlayacak maddî iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada da dünden bugüne öğretmen maaşları ele alınmış ve öğretmenlerin içinde bulunduğu maddî sıkıntılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Öğretmenleri İşe Güdülemede Paranın Önemi

Para, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerek duydukları mal ve hizmetleri satın alabilmelerini ve aynı zamanda toplumsal bir statü kazanmalarını sağlayan önemli bir araçtır. İnsanların bir örgütte çalışmasının ilk nedeni de paradır (Hagemann, 1997; Eren, 2001).

Para, maddî ve somut bir şeydir. İnsanda ekonomik doyumun yanı sıra psikolojik doyum da sağlar. İnsan ne kadar paraya sahip olursa, her türlü arzu ve ihtiyacını o kadar çabuk gerçekleştirebileceğini düşünür (Eren, 2001:502). İnsanlar harcadıkları çabanın karşılığı olan parayı almak isterler. Bireyin, aldığı para konusunda rahatsızlık duyması kendisini kötü hissetmesine neden olur; iş verimini etkiler; hatta bireyin kuruma yabancılaşmasına neden olur (Fındıkçı, 1999: 73).

İnsanların çalışmalarının nedeni, yaşamlarını sürdürmek için gereksinim duydukları parayı kazanmaktır. Bu nedenle para, güdüleyici bir faktör olarak önemlidir. İnsanların gereksinimleri sonsuzdur ve herkesin daha fazla paraya gereksinimi vardır. Kişinin aldığı ücret birçok nedenle önemlidir. Bu nedenlerden birkaçı şöyle sıralanabilir (Hagemann, 1997):

- Maaş, insanın geçimini sağlaması için gereklidir ve böylece çalışma için teşvik eder.

- Maaşın miktarı, sadece çalıştığı kurum içinde değil aynı zamanda komşular, arkadaşlar ve toplumdaki diğer gruplar arasında da kişinin konumunu gösterir.
- Maaş artışı, işteki başarının onaylanması anlamına da gelir. (Bireyin çalıştığı kurumda başarıya göre maaş veriliyor ise geçerlidir. Ülkemizde öğretmenin başarısına göre maaş artışı yapılmamaktadır.)

Öğretmenlerin kendilerini işlerine verebilmeleri ve daha verimli çalışabilmeleri açısından belki de ilk çözüme kavuşturulması gereken mesleğin maddî çekiciliğini artırmak olacaktır. Aldığı maaş ile ev kirası, elektrik, su parası vb. ödemeleri yaptıktan sonra elinde kalan para ile ay sonunu nasıl getirebileceğinin hesabını yapmaya çalışan bir öğretmenin işine beklenen düzeyde güdülenmesi zordur. Bununla birlikte öğretmenin kişisel ve meslekî gelişme için ilgi duyduğu çeşitli etkinliklere (müzik, drama kursu gibi) katılmak veya ayda bir iki defa sinema ya da tiyatroya gitmek; kitap, dergi, gazete vb. almak; ailesi ile birlikte dışarıda bir akşam yemeğine çıkmak; iyi bir tatil yapmak gibi para gerektiren gereksinimlerin olacağı da bir gerçektir. Bu tür gereksinimlerini karşılayamayan öğretmenlerin kendilerini işe vermeleri de güçtür. Hagemann'ın (1997) da ifade ettiği gibi kişinin maaşı ipoteğini karşılayacak, zengin bir giysi dolabı oluşturacak, ortaya çıkabilecek borçlara yetecek, ara sıra dışarıda yemeğe çıkabilecek ve hepsinden önemlisi hâlâ tatiller için bir miktar para artıracak kadar yüksek ise bu maaşa yapılacak bir zam kişinin iş gücü girdisini çok az etkileyecektir.

Ekonomik güvenlik, kişisel çabalar yönünden önemlidir. Emeklilik, kaza, hastalık, hayat, işsizlik sigortası gibi çalışana sürekli gelirini hayatı boyunca sağlayacak ekonomik korunma biçiminin sağlanması gereklidir. Ekonomik güvenlik iş görenin işinden memnun olmasına ve doyum sağlamasına yardımcı olmaktadır (Eren, 2001:509).

Gelişmiş ülkelerde yapılan bazı araştırmalar, çalışanların işe güdülenmesinde takdir edilme, saygınlık, güven, adil olunması, katılım gibi bazı faktörlerin paradan daha önemli görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bunun nedeni; bu ülkelerde çalışanların maddî açıdan belli bir doyum düzeyine ulaşmış olmaları ve psiko-sosyal gereksinimlerini doyumaya yönelik faktörlere yönelmeleri olarak açıklanabilir.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramında da karşılanan bir gereksinimin güdüleyici olma özelliğini kaybettiği ve kişinin bir başka gereksinimi karşılamaya yöneldiği ifade edilmektedir. Ülkemizin sosyoekonomik koşullarında öğretmenler için maddî teşvikler daha fazla ön plâna çıkabilir. Çiçek (2002) tarafından, sınıf öğretmenlerini işe güdüleme yöntemleri konusunda yapılan araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, mesleğin maddî yönden cazip hâle getirilmesinin güdülemede çok önemli olduğunu ve maddî açıdan yapılacak iyileştirmelerden sonra diğer güdüleme yaklaşımlarının daha etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde Günbayı da (1999) öğretmenlerin iş doyumuna ilişkin olarak yaptığı araştırmasında, öğretmenlere yapılan ödemedeki iş doyumlarının düşük olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin maaşlarının ve sosyal yardımlarının artırılması durumunda iş doyumlarının yükselebileceğini ileri sürmektedir. Üstüner de (1999) öğretmen morali konusunda yaptığı araştırma sonucunda, öğretmenlerin moral alt boyutlarından en az doyum sağladıkları boyutun maaş olduğunu saptamıştır.

Cumhuriyetten Bugüne Öğretmen Maaşları

1924 yılında hükümetin çağrısı ile Türkiye'ye gelen Amerikalı Eğitimci Dewey, öğretmen maaşlarını "Türk maarifinin merkezî meselesi" görmüş ve ısrarla öğretmenlerin refaha kavuşturulmasını tavsiye etmiştir. Dewey raporunda, mesleğine çok düşkün öğretmenlerin bile bütün fikirlerini ve kalplerini okula veremediklerini,

ailelerini geçindirmek ve borçlarını ödemekle çok meşgul olduklarını, bu nedenle de eğitim sorunlarına karşı ilgi duymak, kendi meslekî seviyelerini yükseltmek gibi çabaların ikinci plânda kaldığını belirtmiştir. 1925'te Türkiye'ye gelen Alman eğitimci Kühne de öğretmen maaşlarının az olmasını "büyük bir tehlike" olarak görmüş, yaşam koşulları ile öğretmen ücretleri arasında denge kurulmasını önermiştir (Aydın, 1999).

Bakan Mustafa Necati zamanında çıkarılmış olan 789 sayılı *Maarif Teşkilâtına Dair Kanun* ile öğretmenlerin maaş başlangıçları yeniden belirlenmiştir. Öğretmenlerin maaşları asgarî 15, öğretmen yardımcılarının asgarî 8 lira olmuş ve maaşlara üç senede bir %15 zam yapılması öngörülmüştür. Ayrıca ayda 1000 kuruştan çok ve 500 kuruştan az olmamak üzere öğretmenlere ev kirası verileceği de hükme bağlanmıştır. İlk öğretmen okulları ile köy öğretmen okullarından yeni mezun elemanlara elbise ve donatım bedeli olarak bir defaya mahsus 80 lira verilmesi kararlaştırılmıştır. 20 Nisan 1926 tarihli ve 842 sayılı kanunla da, ilkökul öğretmenlerinin kıdem zamları belirlenmiştir. Maaşları iyileştirme çabasında olumlu sonuç alan Mustafa Necati, öğretmene bir kuruş fazla verebilmek, onu geçim derdinden uzak, huzurlu bir hayata ve çalışma ortamına kavuşturmak için çeşitli yollar aramıştır. Gece dersleri ücretleri, devlet nakil araçlarında indirimli yolculuk etmeleri, mesken bedelleri ve makam ücretleri bunlara örnek verilebilir. Öğretmenlerin maddî durumlarını iyileştirme gayretleri, ona verilen değer, meslekten ayrılan bir kısım öğretmenleri tekrar mesleğe döndürmüştür. Gerçekten, Mustafa Necati'nin bakanlık yaptığı dönem, öğretmenler için altın bir çağdır. Bu dönemde öğretmen, maddî ve manevî bakımdan o zamana kadar görmediği bir huzura kavuşmuş, öğretmenlik az çok imrenilir bir meslek olmuştur (<http://yayim.mev.gov.tr/yayimlar/sayı11/dilaver.htm>).

Cumhuriyetin ilânından bugüne kadar öğretmen maaşlarının iyileştirilmesi gerektiğine ilişkin birçok söz söylenmiş, ancak öğretmen maaşlarında beklenen gelişme sağlanamamıştır. Kuruş ve lirayla başlayan öğretmen maaşları bugün yüz milyonlara ulaşmıştır, ancak maaşın alım gücü sürekli düşmüştür. Aşağıda, cumhuriyet altınına göre öğretmen maaşlarının seyri çeşitli yıllara göre verilmiştir.

Tablo 1. Altına Göre Öğretmen Maaşlarının Seyri

Tarih	1 Cumhuriyet Altınının Fiyatı	Öğretmen Maaşı (TL)	Maaşla Alınabilecek Altın Adedi
1946	33.1 lira	400	12 adet
1960	107.8 lira	2000	18,5 adet
1965	94.4 lira	2700	28,6 adet
1975	59.7 lira	5500	9,2 adet
1980	10.533 lira	16.000	1,5 adet
1990	217.764 lira	969.894	4,4 adet
1993	892.021 lira	5.292.000	5,9 adet
1995	3.908.146 lira	20.291.000	5,1 adet
1997	11.736.666 lira	61.619.000	5,2 adet
1998	17.330.000 lira	122.000.000	7 adet
1999	23.700.000 lira	160.000.000	6,7 adet
2003	110.000.000 lira	550.000.000	5 adet

Kaynak: Aydın, 1999:101

Çizelgede görüldüğü gibi, 1965'te maaşıyla 28,6 adet cumhuriyet altını alabilen bir öğretmen, 1975'te 9,2; 1998'de 7;2003 yılında ise 5 adet cumhuriyet altını alabilmektedir. Öğretmen maaşlarının en kötü olduğu dönem 1980 yılıdır. Bu dönemde öğretmen, maaşıyla sadece 1,5 adet cumhuriyet altını satın alabilmekteydi (Aydın, 1999).

Öğretmenlik mesleği 1970’li yıllardan sonra değer kaybetmeye başlamıştır. Eğitimciler Sendikası’nın yaptığı bir araştırma, dünya ülkelerindeki öğretmenlerle Türkiye’deki öğretmenler arasındaki uçurumu gözler önüne sermiştir. 1999 Ocak – Haziran değerlerine göre dolar bazında Almanya’da bir öğretmen 4 bin 340 dolar, ABD’de 3 bin 750 dolar, İsviçre’de 6 bin 300 dolar, Hollanda’da 3 bin 336 dolar, Avusturya’da 3 bin 765 dolar, Suudi Arabistan’da ise 2 bin 340 dolar alırken, Türkiye’de öğretmenler 295-390 dolar arasında maaş almaktaydılar (<http://www.ogretmenlersitesi.com/yazi/arsiv/hurriyet29.htm>). Bugün bile yaklaşık 300-450 dolar olan öğretmen maaşlarının, yukarıda belirtilen ülkelerdeki değerlerin çok gerisinde olduğu görülmektedir.

Türkiye’nin diğer ülkelerle eğitim alanında yaşadığı ücret dengesizliği her geçen yıl artmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Türk Eğitim-Sen’in yaptığı araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir (Canitez, 2004:14):

Tablo 2. Ülkelere Göre Öğretmenlerin Yıllık Kazançları

Ülke	15 Yıllık Öğretmenin Yıllık Kazancı (Euro)	En Üst Kademe Öğretmenin Yıllık Kazancı (Euro)
Türkiye	5 bin 75	5 bin 265
Belçika	27 bin 247	32 bin 695
Fransa	25 bin 482	36 bin 694
İrlanda	31 bin 381	35 bin 421
Almanya	39 bin 578	42 bin 458
Yunanistan	21 bin 54	25 bin 384
Portekiz	24 bin 683	44 bin 469
İspanya	26 bin 712	33 bin 328
İngiltere	31 bin 404	35 bin 404
Finlandiya	22 bin 845	23 bin 601
İsveç	21 bin 623	23 bin 950
İsviçre	38 bin 710	46 bin 151
Hollanda	27 bin 899	33 bin 773

Kaynak: Canitez, 2004: 14

Tablo 2’ye göre, Türkiye’de 15 yıllık bir öğretmen yılda 5 bin 75 Euro (8.5 milyar lira) kazanırken, Belçika’daki bir öğretmenin kazancı 27 bin Euro’yu (46 milyar) geçiyor. İsviçre’de ise en üst düzeydeki bir öğretmenin maaşı 46 bin Euro ile Türkiye’deki meslektaşının yıllık kazancının tam 9 katına denk gelmektedir. Ayrıca, araştırma sonuçlarına göre Türkiye’deki bir öğretmen, maaşının büyük bir bölümünü (% 21.7’sini) karnını doyurmak için harcarken, Avrupa Birliği ülkelerindeki öğretmen maaşının %10’unu bile gıdaya harcamıyor. Türkiye’de ise bu oran maaşın beşte birine karşılık gelmektedir. (Canitez, 2004:14).

İstanbul- Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Rıfat Okçabol ile Doç. Dr. Fatma Gök tarafından yapılan “öğretmen profili” araştırması da eğitimcilerin içler acısı durumunu göstermektedir (<http://www.ogretmenler sitesi.com/yazi/arsiv/radikal1.htm>). Genel olarak araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin büyük bir kısmının kitap ve gazete okumadığı, kültürel faaliyetlerde bulunmadığı, eğitim ve gelir düzeyi düşük ailelerden geldiği, tüm bunların yanı sıra geçinmek için ek iş yapmak zorunda kaldığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin sosyal konumunu kapsayan bölümün sonuçlarına göre ise, eğitimcilerin % 56’sının otomobilinin olmadığı ve işe gitmek için toplu taşıma araçlarından yararlandığı, % 49’unun kirada oturduğu, % 59’unun gelir düzeyini “orta hâlli” olarak nitelendirdiği, gelir düzeyi iyi olanların oranının ise % 13’te kaldığı saptanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin % 70’inin ek iş yaptığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin % 34’ünün yaz tatili

yapmadığı belirtilmektedir. En yaygın tatil yolu da akrabalarının yanına gitmektir. Otel ve pansiyonda kalanlar % 15, kamu tesislerine gidenler % 6, çadır kullananlar ise % 5'tir. Yazlığı olan öğretmenlerin oranı % 4'tür .

Tuğlacı'ya (2003:1) göre de bugün Türkiye'de bir haftalık tatil maliyeti iki kişi için 414 milyon ile 2 milyar 176 milyon arasında değişmektedir. Aldıkları maaşla zor geçinen öğretmenler, tatil için para ayıramamaktadırlar. Ortalama 450-550 milyon lira ücret alan bir öğretmenin eşiyle tatil yapabilmesi için her ay 35-180 milyon arası para biriktirmesi gerekmektedir. Para biriktirmesi imkânsız olan öğretmenlerin % 43'ü tatilde hiçbir yere gidememekte, % 40'ı ise köylerine ve memleketlerine gitmektedir. Öğretmenlerin sadece % 13'ü tatil yöresine gidebilmektedir. Onların da büyük çoğunluğu tatili ailesinden kalan ya da akrabalarına ait olan yazlıklarda geçirmektedir.

Seferoğlu (2001) tarafından "Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Mesleki Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri" konulu bir araştırma yapılmıştır. Ankete katılan öğretmenler, öğretmenliklerini geliştirme işine konsantre olmada ekonomik zorlukların en büyük engel olarak karşılına çıktığını belirtmişlerdir. Birçok öğretmen, öğretmenlerin ekonomik durumları düzeltilmedikçe meslekî gelişimlerini beklemenin hayal olduğunu ifade etmiştir. Bazı katılımcıların bu konudaki düşünceleri aşağıda verilmiştir (<http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/149/seferoglu.htm>):

"Tüm öğretmenler maddî sıkıntılar içerisinde dirler. Özellikle erkek öğretmenler ikinci bir iş arayışı içindedirler."

"Ben şahsen öğretmenleri meslekî olarak geliştirmenin yollarından birisinin, onların ekonomik durumlarının düzeltilmesinden geçtiğine inanıyorum. Öğretmenlerin meslekî konferanslara, toplantılara veya diğer etkinliklere katılabilmeleri için yeterli düzeyde bir gelirin olması gereklidir."

"Maddî bakımdan öğretmenlerin desteklenmesi gereklidir. Öğretmenin ekonomik problemleri çalışma hayatını etkiliyor. Öğretmen evindeki sıkıntıları düşünmemelidir. Ancak sorunları olmayan bir öğretmen bütün benliği ile eğitim ve öğretimle uğraşabilir. Öğretmenlerin zorluk ve sorunların üstesinden gelebilmeleri için ekonomik yönden güçlü olmaları gerekir."

"Günümüzde öğretmen günlük bir gazeteyi dahi alıp okuyacak ekonomik güce haiz değilken öğretmenin kendi kendini yetiştirmesi gibi boş hayaller kurulmamalıdır."

Öğretmenlerin statüsü konusunda Hükûmetler Arası Özel Konferans, öğretmenleri yakından ilgilendiren sorunlara ilişkin olarak var olan normları tamamlamak ve özellikle öğretmen açığına çare bulmak amacıyla "Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi"ni kabul etmiştir. Çeşitli başlıklardan oluşan bu "tavsiye"nin 19'dan 29'a kadar olan maddeleri öğretmen aylıkları ile ilgilidir. Genel olarak maaş sorununa değinen 19. madde aşağıdaki gibidir (<http://dap.inonu.edu.tr/~ikram/statu.htm>):

Madde 19. Öğretmenlerin statüsünün değerlendirilmesinde söz konusu olan değişik etkenler arasında, onlara verilen ücrete özel bir önem verilmelidir. Çünkü bugün dünyada doğrulan eğilimlere göre öğretmenlere toplumda tanınan konum ya da onların görevine verilen önem derecesi gibi öteki etkenlerin de başka birçok benzer meslekte olduğu gibi büyük ölçüde içinde buldukları ekonomik duruma bağlı olduğu yadsınamaz.

Diğer maddelerde de öğretmenlere verilecek ücretin, yerine getirilen göreve yakışır, öğretmenin kendisini geliştirmesine olanak sağlayacak düzeyde olması gerektiği ele alınmıştır. Ayrıca, maaşların ne şekilde düzenleneceğine ilişkin hükümler de yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de öğretmenlik mesleği çekici değildir. Öğretmenlere ödenen ücret ve sağlanan olanaklar yeterli düzeye ulaşmamıştır. Türkiye’de pek çok uygarlık olanağından yoksun olan, memleketin en ücra köşelerine kadar hizmeti götürenler öğretmenlerdir. Yoksunluklarla karşı karşıya kalan öğretmenler, verdikleri hizmetin karşılığını alamamaktadırlar. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu, görev yaptıkları yerlerde üst okullar bulunmadığı için, çocuklarının öğrenimlerini başka yerlerde yaptırmak zorunda kalmaktadır. Eğitime hizmet veren kişilerin kendi çocuklarının eğitim olanağından yoksun kalması da çok acı bir durumdur (Başaran, 1989:218).

Cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenlik mesleği saygın meslekler arasında yer almaktaydı. Bu dönemde memurların toplumsal statüsünün yüksek olmasına bağlı olarak, öğretmenlerin görece olarak eğitim ve gelir düzeylerinin toplumun diğer kesiminden yüksek olması öğretmenliği cazip bir meslek hâline getirmiştir. Mesleğin saygınlığı 1970’li yıllara kadar korunmuş sonraları ülkemizdeki hızlı toplumsal değişme ve sanayileşme ile birlikte giderek azalmaya başlamıştır (Erden, 1998:33). Eğitim sisteminin dışında iş bulamama ve sayıca çok olma, öğretmenleri hak ettiklerinden daha az maaşla çalışmaya razı etmektedir. Denklik kuramına göre bir iş gören, aldığı ödemeye denk emek harcar. Öğretmenlere emeklerinin karşılığını vermemek, eğitimin maliyeti ile birlikte niteliğini de düşürmektedir (Başaran, 2000:25). Eğitimin niteliğinin düşmesi de ülkenin gelişmesi açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Son yıllarda öğretmenlerin içinde buldukları ekonomik sıkıntılar, buna bağlı olarak mesleğin toplumsal statüsünün giderek düştüğü bilinen bir gerçektir. Öğretmenlerin yaşadığı geçim sıkıntıları filmlere konu olmakta ve bununla ilgili haberler basında sık sık yer almaktadır. Yine öğretmenlik mesleği ile ilgili olarak yapılan çok sayıda bilimsel araştırma sonuçları ve kongre, sempozyum gibi etkinliklerle öğretmenlik mesleğine özgü birçok sorunun yanı sıra maddî sorunlar da gündeme getirilmekte çeşitli çözüm önerileri sunulmaktadır. Tüm bu çabalara rağmen öğretmenlerin ekonomik sorunlarının çözümüne ilişkin önemli bir gelişmenin kaydedildiği söylenemez.

Öğretmenler var olan ekonomik sıkıntılar nedeniyle kendilerini mesleğine verememektedirler. Genç kuşakların iyi yetiştirilmesi, ülkenin çok yönlü gelişmesi açısından çok önemli görüldüğünden, öğretmenlerin işlerini en iyi şekilde yapabilmeleri için başta ekonomik sorunlar olmak üzere mesleğe ilişkin çeşitli sorunlar acilen çözüme kavuşturulmalı ve öğretmenlik mesleğinin cazip hâle getirilebilmesi için ekonomik bakımdan öğretmenin durumunun, toplumda gelir düzeyi yüksek olan diğer meslek çalışanlarının durumuna getirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- Aydın, İ. (1999). *Dünden Bugüne Öğretmenler (1965-2005)*. Eğitim Sen Yayınları Araştırma Dizisi 2. Ankara: Volkan Matbaacılık.
- Başaran, İ. (1989). *Eğitime Giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Başaran, İ. (2000). *Eğitim Yönetimi. Nitelikli Okul*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Binbaşıoğlu, C. (1988). *Eğitime Giriş*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Bozdur Bozdur Harca: İsviçre’de Öğretmenin Aylığı 6 Bin 300, Bizde 390 Dolar. İnternet’ten 22 Şubat 2004’te elde edilmiştir: <http://www.ogretmenler sitesi.com/yazi/arsiv/hurriyet29.htm>
- Canitez, F. (2004). Hocam, Bu Problem Nasıl Çözülecek? *Sabah Gazetesi*. 14.
- Çiçek, A. (2002). *“İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Sınıf Öğretmenlerini Güdülemede Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri”*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayıncılık.
- Eren, E. (2001). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. 7. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Fındıkcı, İ. (1999). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Günbayı, İ. (1999). *“İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İş Doyumu”*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsoy, H. (2003). “Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Öneriler”. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık. 28(299): 28-35.
- Hagemann, G. (1997). *Güdüleme El Kitabı*. (Çev: Göktuğ Aksan). İstanbul: Rota Yayınları.
- Kavcar, C ve Sezgin, İ. (2003). “Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumunun Değerlendirmesi”. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık. 28(299): 22-24.
- Öğretmen Ek İşle Geçiniyor: İnternet’ten 12 Aralık 2003’te elde edilmiştir: <http://www.ogretmenler sitesi.com/yazi/arsiv/radikal1.htm>
- Öğretmenlerin Altın Çağı Diye Anılan Dönemin Bakanı Mustafa Necati (1849-1929). İnternet’ten 10 Eylül 2003’te elde edilmiştir: <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/say111/dilaver.htm>
- Öğretmenlerin Statüsü Tavsiyesi: İnternet’ten 22 Şubat 2004’te elde edilmiştir: <http://dap.inonu.edu.tr/~ikram/statu.htm>
- Seferoğlu, S.S. (2001). Sınıf Öğretmenlerinin Kendi Meslekî Gelişimleriyle İlgili Görüşleri, Beklentileri ve Önerileri. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 149. İnternet’ten 23 Temmuz 2003’te elde edilmiştir: <http://yayim.meb.gov.tr/yayimlar/149/seferoglu.htm>
- Sezgin, S. İ. (2002). “Öğretmen Eğitiminde Gelişmeler ve Sorunlar”. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık. 27(293): 6-8.

- Şahan, G. (2003). "Öğretmen Sorunları ve Çözüm Önerileri". *Eğitim ve Denetim*. Ankara: Minpa Matbaacılık. 1(11):21-25.
- Tekışık, H H. (1995). "Atatürk'ün Öğretmenleri". *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Ankara: Tekışık Yayıncılık. 20(215): 1-3.
- Tuğlacı, B. (2003). "Tatil mi? O da ne?". *Posta Gazetesi*. 1.
- Üstüner, M. (1999). "Okul Yöneticilerinin Öğretmenleri Etkilemede Kullandıkları Güçler ve Öğretmen Morali". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Summary

THE GENERAL EVALUATION OF TEACHING IN TERMS OF MONEY FACTOR

Miraç SAĞLAM*

Aycan ÇİÇEK SAĞLAM**

It is an undeniable fact that education is the most important factor for the countries to develop. Although the qualified education includes many variables, the most outstanding variable is the teacher. The job is teaching has great responsibility in the nation future and it requires very special skills, professional major. In the development of the country the youth have important role and teachers are in charge of youth education. In order to motivate teachers, the first thing is to increase the attraction of material factor of teaching. Because people work to meet their necessities throughout their lives and money is the best motivator.

The job of teaching used to be the prestigious one during the first period of Republic. With the accordance of high status of teachers, the job of teaching gained importance because of the supremacy of teachers' education and their earning level over the other jobs of the country. The prestige of the job was saved till 1970. Later, it has decreased owing to the rapid social change and industrialization.

Since Republic of founded problems related the job of teaching have been brought forward and discussed. Also, suggestions with solutions have been made get rid of these problems. Teachers' salary is very low. Because of the economic problems their social status is not distinguished in the society. These problems must take into consideration firstly. Because people live up their life what they earn. So money is very important factor in the motivation. With taken salary teachers are paying electricity, leasing, etc. but the rest is not enough to provide their basic needs. It is easy to guess that economic problems have negative effects in the motivation.

According to equivalent theory some body spends effort with how much he earns. If teachers are paid with what they deserve then quality of education get higher. Otherwise there will be negative effect on the development of the country.

Teachers' economic problems have been brought up in many scientific research. But, above all, there haven't been seen any positive effects so far. It is well-known fact that the prestige of teaching has decreased due to the teachers' economic problem recently. The economic problems of teachers has been used as subjects of films and the news and research results were frequently applied in media.

In our country, the economic level of this job doesn't have any attraction. The salary paid and opportunities supplied for teachers don't seem to be enough. Teachers are not able to focus on their jobs because of their economic problems. The economic problems and other problems related to job should be solved in order to motivate teachers. The appropriate salary should be paid to teachers to keep the prestige of the job.

Address for correspondence: *Arş. Gör. Miraç Sağlam, Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü. **Yard. Doç. Dr. Aycan Çiçek Sağlam, Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, aycançicek@hotmail.com.